

GÜRCİSTAN'IN ENERJİ YOLLARI ÜZERİNDEKİ ÖNEMİ

Mustafa Cem KOYUNCU

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünya sahnesine çıkan ülkelerden biri olan Gürcistan, güneyinde; Türkiye, Ermenistan ve Azerbaycan, kuzeyinde Rusya, batısında Karadeniz olmak üzere Güney Kafkasya'nın geçiş noktasında yer almaktadır. Daha geniş perspektiften bakıldığında ise Asya ile Avrupa arasında doğu-batı ekseninde en önemli geçiş noktalarından biri olarak kabul edilir. Jeostratejik konumu nedeniyle önemli bir ulaşım ağına sahip olan Gürcistan, bu sayede hem batılı ülkeler hem de bölge devletleri açısından stratejik bir ortak olarak nitelendirilmekte ve önemli bir gelir elde etmektedir.¹

¹ Ali Asker-Ayşegül Aydıngün, "Gürcistan: De Jure Üniter, De Facto Parçalı", *AKM*, http://ulkunet.com/UcuncuSayfa/Gurcistan_-_Aysegul_Aydingun_ve_Ali_Asker_4863.pdf, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Gürcistan'ın eşsiz coğrafi konumu ve hidrokarbon kaynaklarına yakınlığı, ekonomik alanda şekillenen ulusal stratejilerinin merkezini teşkil etmektedir. 2014 yılında Gürcistan Hükümeti tarafından hazırlanan "Gürcistan 2020 Sosyo-Ekonomik Kalkınma Strateji Belgesi"nin² birçok başlığında coğrafi konuma atıf yapılmıştır. Gürcistan, konumu sayesinde uluslararası ticaret, kargo taşımacılığı, küresel pazarlara erişim ve özellikle enerji yollarının geçişi ve güvenliği noktasında önemli fırsatlara sahiptir.

² "Social-Economic Development Strategy of Georgia 'Georgia 2020", *Government of Georgia*, <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/cps-geo-2014-2018-sd-01.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Görsel 1: Gürcistan'ın Konumu

Üretim ve kalkınmanın gerektirdiği enerjinin devletler için vazgeçilemez olması, Gürcistan'ı enerji üreten ve tüketen devletler gözünde stratejik bir konuma taşımaktadır. Kaynağa sahip devletin talep güvenliğinin ve enerji yoksunu devletlerin arz güvenliğinin yanında unutulmuş bir husus olan güzergâh güvenliği, Gürcistan'ın stratejik oyun kartını oluşturmaktadır. Zira hem deniz hem de kara yolu seçenekleri bulunan Gürcistan, bu anlamda öne çıkan devletlerden biridir.

Avrupa için önemli bir enerji yolu, Rusya için rakip bir alternatif güzergâh olan Gürcistan, Çin için ise Karadeniz ve Hazar Denizleri arasındaki avantajlı konumu sayesinde Yeni İpek Yolunun batı ucu olarak görülmektedir.³ Özellikle de 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sonrası enerji güvenliği, başta Avrupa Ülkeleri olmak üzere birçok ülke için kritik hale gelmiştir.

Rusya'nın Avrupa'yla ilişkilerinde enerji kartını siyasi çıkarları için kullanması, Avrupa'yı farklı enerji arzları aramaya yöneltmiştir. Hazar Denizindeki hidrokarbon kaynakları, Avrupa'nın ihtiyacını karşılayabilecek

potansiyel bir alan olarak görülürken; bu bağlamda Gürcistan, önemli bir aktör konumuna yükselmiştir. Gürcistan'ın coğrafi konumunun Batılı ülkeler nezdindeki en mühim özelliğinin Avrupa-Hazar enerji koridorunun merkezinde yer alması olarak bilinirken; Gürcistan da kendi jeostratejik hedeflerini ve ulusal çıkarlarını bu doğrultuda tanımlamıştır. Şüphesiz bu hattın bir diğer vazgeçilmez ülkesi de Türkiye'dir.

Bağımsızlığını kazanmasından itibaren kendisini Batı ittifakı içinde gören Gürcistan, aynı zamanda Rusya'nın bölgedeki varlığı ve zaman zaman içişlerine müdahalede bulunması sebebiyle coğrafi bir ikilem içinde kalmıştır. Bu zorluk, Gürcistan'ın bölgesel ve küresel işbirliğini koruyacak politikaları savunmasını sağlarken; ekonomisini şeffaflaştırıp dış yatırımlara açık bir pozisyona sokmuştur. Enerji, söz konusu yatırımlar arasında ön plana çıkan bir sektör olarak görülmektedir.

Günümüzde enerji, kalkınmanın ve ekonomik büyümenin temel kaynağı olarak görülmektedir. Jeopolitik ve coğrafya üzerine araştırmalarıyla bilinen Robert D. Kaplan, 2014 yılında Forbes dergisi için yazdığı makalesinde "Her uluslararası düzenin temeli bir enerji kaynağıdır." demiştir.

17. yüzyılda başlayan ve İngiltere'yi "Güneşin Batmadığı İmparatorluk" seviyesine getiren Sanayi Devrimi'nin arkasındaki lokomotif güç; buhar ve kömür olurken; Birinci Dünya

³ Andrew Kuchins-Jeffrey Mankoff-Oliver Backes "Georgia in a Reconnecting Eurasia: Foreign Economic and Security Interests", CSIS, s.5.

Savaşı'ndan sonra başlayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) çağının yeni güç kaynağı ise petrol ve doğalgaz olmuştur.

Söz konusu tarihten itibaren enerjiyi ve enerji arzını güvenceye alan enerji yolları, başat ülkeler için elzem konumda olmuştur. Yeni düzende gerek Avrupa'nın gerekse ABD'nin ekonomik kalkınmasının temel petrol ve doğalgaza dayanmaktadır. Bu nedenle petrol ve doğalgazı elinde tutan ve enerji yolları üzerinde hakimiyet olan coğrafyaların önemi giderek artmaktadır.⁴

Günümüzde bir ülkeden başka bir ülkeye giden enerji, üç farklı yol kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bunlar; kara taşımacılığı, deniz taşımacılığı ve boru hatlarıdır. Her ne kadar boru hatlarının yatırım maliyeti yüksek olsa da hem enerji arzının güvenilirliği hem de operasyon maliyetlerinin düşüklüğü nedeniyle ülkelerin ilk tercih ettiği yol olarak bilinmektedir.

Hidrokarbonların boru hatlarıyla taşınması sırasında taşıdığı enerjinin %0,4'ü kullanılırken; bu oran, tren taşımacılığında %1, kara tankerleriyle taşınan enerjide %3,2'dir.⁵ Aynı zamanda boru hatlarının aksine kara ve deniz taşımacılığında kullanılan araçlar boş olarak geriye dönmekte ve bu durum da maliyetleri arttırmaktadır. Boru hatlarının tercih edilmesi, transit geçiş noktalarında bulunan ülkelerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu

noktada enerji zengini Hazar Havzası ile enerjiye ihtiyaç duyan Avrupa'nın geçiş noktasında bulunan Gürcistan, uluslararası enerji projelerinde önemli vazifeler üstlenmiştir.

Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP)

Rusya, Avrupa ülkelerine doğalgaz tedarik eden en önemli ihracatçı ülke konumundadır. Ekonomik anlamda sağlanan faydanın haricinde Rusya, zaman zaman bu gücünü siyasi baskı aracı olarak da kullanmaktadır. Bu nedenle Avrupa, alternatif kaynak arayışına girmiş ve Rusya'ya bağımlılığı azaltacak yollara yönelmiştir. Güney Gaz Koridoru kavramını üreten Avrupa, bu bağlamda bazı boru hatları projeleri geliştirmiştir. Bu projeler arasında en önemli sayılabilecek proje, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) ve devam niteliğinde olan Trans-Adriyatik Boru Hattı'dır (TAP). 2012 yılında hukuki altyapısının sağlandığı TANAP Projesi'ne 2015 senesinde başlanmıştır ve projeden ilk gaz akışı, 2018 yılında sağlamıştır.⁶

Bu projede Gürcistan, Azerbaycan üzerinden gelen gazı Güney Kafkasya Boru Hattı üzerinden Türkiye'ye ulaştırmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan'ın Ermenistan ile yaşadığı problemler yüzünden Hazar'dan gelen enerjinin Türkiye'ye aktarılmasında Gürcistan kilit rol oynamaktadır.⁷

⁴ Robert Kaplan, "The Geopolitics of Energy", *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/stratfor/2014/04/04/the-geopolitics-of-energy/?sh=3ae1ed13b39>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

⁵ John Kennedy, "Oil and Gas Pipeline Fundamentals", PennWell Books, 1993.

⁶ "TANAP Hakkında", *TANAP*, <https://www.tanap.com/tanap-projesi>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

⁷ TANAP'ın başlangıcı ve bitiş sürecinde Ermenistan, Güney Kafkasya içinde sorunlu bir ülke konumundaydı. Gürcistan, Hazar gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyabilecek tek ülke olarak görülmekteydi. Lakin ikinci Karabağ Savaşı ve Azerbaycan'ın zaferiyle başlayan süreç, Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan arasında bir yakınlaşma süreci başlatmış ve Zengezur koridoru üzerinden yeni bir hattın doğacağı ihtimalini gündeme getirmiştir. Böyle bir durumda Gürcistan'ın da jeopolitik öneminin görece azalacağını varsaymak mümkündür.

Gürcistan, TANAP projesiyle sağlanan gazın %5'ini geçiş hakkı olarak almaktadır. 2019 yılında 300 milyon m3 gaz elde eden Gürcistan'ın projeye eklenecek yeni doğalgaz kaynakları neticesinde gelirini arttırması beklenmektedir.⁸

Görsel 2: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı ve Trans-Adriyatik Boru Hattı Güzergahı

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC)

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı, başta Azerbaycan petrolü olmak üzere, Hazar Bölgesi'nde üretilecek petrolü emniyetli, ekonomik ve çevresel açıdan uygun bir şekilde Azerbaycan, Gürcistan üzerinden Ceyhan'a taşımak ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırmak üzere inşa edilmiş bir boru hattıdır.⁹ 2006 yılından beri faaliyet gösteren hattın toplam uzunluğu 1776 kilometredir. Faaliyete geçtiği andan itibaren günümüze kadar geçen sürede yüklenen ham petrol, 3 milyar 522

milyon 209 bin 875 varile ulaşmıştır.¹⁰ Söz konusu hattın Türkiye üzerindeki son durağı Doğu Akdeniz bölgesidir.

Bilindiği üzere son yıllarda Doğu Akdeniz, çıkar çatışmalarının yaşandığı bir bölge olmuştur. Bölge dışı aktörlerin bahsi geçen alana hâkim olma çabaları, beraberinde gerilim getirmiştir. Enerji boyutuyla gündeme gelen Doğu Akdeniz, uzun bir süre Türkiye'yi dışlayan ve Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY) merkeze alan bir enerji jeopolitiğine dönüştürülmek istenmiştir. Lakin EastMed olarak anılan bu proje, maliyetleri yüzünden uygulamaz olduğu bilinmesine rağmen kamuoyunu meşgul etmiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ve enerji krizinin başlaması gibi sebepler, bahse konu olan projenin bitirilmesine sebep olmuş ve Türkiye merkezli bir jeopolitiğin vazgeçilmez olduğunu kanıtlamıştır. Mevcut BTC hattı halihazırda işleyen ve bugüne kadar hiçbir sorunla karşılaşmayan bir proje olarak gelecek dönemde yapılması planlanan projeler için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Görsel 3: Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Güzergahı

⁸ "Benefits of TANAP to Georgia", Report.Ge, <https://report.ge/en/economics/benefits-of-tanap-to-georgia/>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

⁹ "Ham Petrol | BOTAS Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi", BOTAS, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

¹⁰ "Bakü-Tiflis-Ceyhan'dan 14 Yılda 3,5 Milyar Varil Petrol Aktı", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/baku-tiflis-ceyhandan-14-yilda-35-milyar-varil-petrol-akti-520045.html>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı

Hazar Denizi'nde bulunan Azer-Çırak-Güneşli Petrol Sahası'ndan çıkarılan petrol, Azerbaycan'dan Gürcistan'ın Karadeniz'e açılan bölgesi Supsa bölgesindeki terminal üzerinden Bakü-Supsa Batı Güzergahı İhracat Boru Hattı'yla (WREP) dünya pazarına ihraç edilmektedir. 1999 yılında faaliyete geçen ve yıllık 7 milyon ton kapasiteye ulaşacak şekilde kurulan hattın yıllık 4-5 milyon ton petrol ihraç edilmektedir. Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı'ndan tankerlerle taşınan petrol, Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Avrupa'ya taşınmaktadır. İstanbul Boğazının kısıtlı kapasitesi, Bakü-Supsa hattının kapasitesini kısıtlamaktadır. Karadeniz'den Avrupa'ya uzanan bu hat, Gürcistan'ın Karadeniz üzerinden doğu-batı hattı hedefine hizmet ederken zaman zaman hattın geçtiği noktalarda Ruslarla gerilim yaşanmaktadır.¹¹

Görsel 4: Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı Güzergahı

¹¹ Davit Kachkachishvili, "Bakü-Supsa Boru Hattı Kısmen Rus Ordusunun Kontrolünde", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/dunya/baku-supsa-boru-hatti-kismen-rus-ordusunun-kontrolunde/26497>, [Erişim Tarihi: 19.05.2022].

Planlanan Yeni Enerji Hatları

Beyaz Akım (White Stream (WS)) Projesi

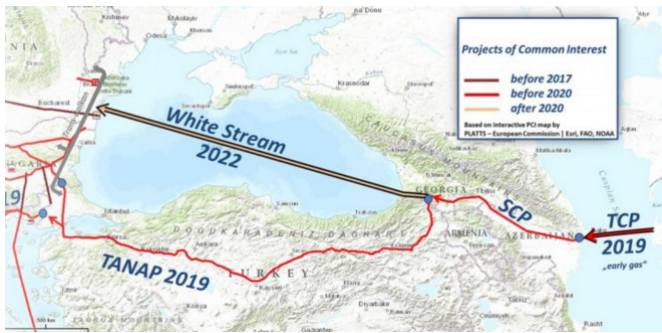
Avrupa ülkelerinin enerji arz güvenliği kapsamında değerlendirilen ve Güney Gaz Koridoru içinde görülen bu hat, Türkmenistan gazının Hazar Denizi üzerinden Avrupa'ya taşınmasını öngörmektedir.

Planlanan bu hattın önemli ülkelerinden birisi de Gürcistan'dır. Beyaz Akım Projesi Direktörü Giorgi Vasakmadze, 2009 yılının Ekim ayında, "Beyaz Akım için başlangıçta Gürcistan-Ukrayna güzergâhı düşünülürken doğrudan AB'ye ulaşacak Gürcistan-Romanya güzergâhının tercih edildiğini, daha sonra Ukrayna'ya uzanacak ek bir kolun inşa edilebileceğini" açıklamıştır. Beyaz Akım Doğalgaz Boru Hattı Projesi, Güney Kafkasya Boru Hattı'ndan Tiflis'te gitmekte ve Gürcistan içinde 133 km giderek, liman kenti Supsa'ya ulaşması planlanmaktadır.

2008 yılında gerçekleşen Avrupa Parlamentosu Dış İşler Komitesi toplantısı esnasında zamanın Ukrayna Başbakanı Yuliya Timoşenko, Avrupa Birliği'ne (AB) Kremlin'i devre dışı bırakan bu boru hattını yapmayı teklif etmiştir. Karadeniz'in altından geçerek Tiflis üzerinden Avrupa'ya uzanması düşünülen ve İngiltere'de merkezi olan White Stream Pipeline Company-GUEU isimli firmanın liderlik yaptığı Beyaz

Akım Projesi'nin, başlangıçta Azeri gazının, sonraki iki aşamada da Aşkabat ve Astana gazının ilave edilmesi neticesinde kapasitesinin 32 milyar metreküpe ulaşacağı öngörülmektedir.¹² Uzun yıllardır beklenen proje, henüz gerçekleşmemiştir. Karadeniz'de yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, bu projenin gerçekleşmesi yakın dönemde mümkün görülmektedir.

Görsel 5: Beyaz Akım (White Stream) Projesi Güzergahı

AGRI (Azerbaijan-Georgia-Romania Interconnector) Projesi

AGRI Projesi, Güney Gaz Koridoru kapsamında değerlendirilen bir başka projedir. Petrol ve kömürün çevreye verdiği zarardan dolayı birçok ülke temiz ve sürdürülebilir enerji peşindedir. Bu açıdan bakıldığında ise sıvılaştırılmış doğalgaz giderek önemini arttırmaktadır. AGRI Projesi de Hazar'ın kaynaklarını Karadeniz üzerinden Avrupa'ya aktarma hedefiyle projelendirilmiştir.

¹² Roberto Pirani, "A Priority Project of the EU and Integral Component of the Southern Gas Corridor", OSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/5/67922.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Azerbaycan'ın ana gaz tedarikçisi görevi üstleneceği bu projede Gürcistan, transit ülke rolünü Romanya ise Avrupa'ya gidecek sıvılaştırılmış gazın dağıtıcısı görevini oynayacaktır. 2010 yılında Bakü'de düzenlenen Gürcistan, Azerbaycan ve Romanya'dan katılım sağlanan toplantıda yetkililer, projenin başlaması için bir deklarasyon yayınlamıştır.

2021 yılında Azerbaycan ve Türkmenistan, uzun süredir tartışılan Hazar gaz sahasının Kepez olan ismini "Dostluk şeklinde değiştirmiştir ve ortaklaşa geliştirilmesi için önemli bir anlaşma imzalamışlardır.¹³ Bazı analistlere göre söz konusu anlaşma, AGRI gaz boru hattına gaz sağlayabilecek Trans-Hazar Gaz Boru Hattı'nın inşasının önündeki önemli bir engeli kaldırmıştır.¹⁴

Görsel 6: AGRI Projesi Güzergahı

¹³ Rauf Mammadov, "Azerbaijan and Turkmenistan Seek to Expand Cooperation on Caspian Energy Production", *The Jamestown Foundation*, <https://jamestown.org/program/azerbaijan-and-turkmenistan-seek-to-expand-cooperation-on-caspian-energy-production/>, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

¹⁴ Robert Cullter, "Azerbaijan and Turkmenistan Eye Gas Exports to Europe", *NATO Association of Canada*, <https://natoassociation.ca/azerbaijan-and-turkmenistan-eye-gas-exports-to-europe/>, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Sonuç

Enerji kaynakları; arz, talep ve güzergâh güvenliği boyutuyla incelenmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada üretilen ve tüketilen en önemli ham maddelerden olan petrol ve doğalgaz, her dönem küresel güç mücadelesinin merkezinde yer almıştır. Coğrafyaların önemi, ülkelerin stratejik konumu bile çoğu zaman enerji kaynaklarına yakınlığıyla ölçülmektedir.

Gürcistan, enerji güzergahının güvenliği boyutuyla ön plana çıkan bir devlettir. Her ne kadar enerji kaynakları açısından zayıf olsa da Hazar-Avrupa geçişinde sunduğu coğrafya, Gürcistan'ın dikkate alınmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte Gürcistan'ın en önemli avantajı, Ermenistan'ın Güney Kafkasya içindeki tutumu olmuştur. Güney Kafkasya'nın merkezinde bulunan Ermenistan'ın bölgeden izole halde olması, Gürcistan'ın vazgeçilmez bir aktör olarak görülmesine yol açmıştır. Lakin Rusya'nın eski Sovyet bölgelerinde aktif olma politikası ve Ermenistan üzerinden Türkiye'ye bir yol açılma ihtimali, Gürcistan'ın ve enerji yollarının üzerinde olumsuz bir baskı yapacaktır. Bu sebeple gelecek enerji projelerinde öneminin azalacağı Gürcistan'ın öngörülebilir.

YAZAR

Mustafa Cem Koyuncu, Karabük Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler bölümünde Master öğrencisi olup Hint-Pasifik Bölgesi, ABD-Çin Rekabeti, uluslararası güvenlik, jeopolitik ve stratejik araştırmalar alanları üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Karabük Üniversitesi'nde eğitimine başlamadan önce, Boğaziçi Üniversitesinde Lisans eğitimini tamamlamıştır. Özel sektörde yöneticilik tecrübesi kazanmasının ardından Koyuncu, kariyerine ANKASAM'da devam etmektedir. Koyuncu, ileri seviyede İngilizce bilmektedir.

ANKASAM

STRATEJİK BAKIŞ

ÇANKAYA MAHALLESİ, CEMAL NADİR SOKAK, NO: 9, 06690, ÇANKAYA - ANKARA/TÜRKİYE
TEL: +90 312 474 00 46 · FAKS: +90 312 474 00 45 · E-POSTA: info@ankasam.org

COPYRIGHT © 2021

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak göstererek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kavit ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

PARA İLE SATILAMAZ